

Savjetovanje predstavnika visokoškolskih ustanova za političke nauke

N. S.

Pojava visokoškolskih ustanova za političke nauke u relativno kratkom vremenu, raznovrsnost orijentacije i karaktera, novina naučnog područja, a posebno društvene potrebe za novim tipom stručnjaka usloveli su da su ove ustanove došle u prvi plan općeg interesa. Savjetovanje predstavnika visokih škola za političke nauke i Fakulteta političkih nauka u Zagrebu pokrenulo je esencijalna pitanja od kojih zavisi dalji razvitak ovih ustanova: koncepciju, nastavni plan, profil stručnjaka, nastavno osoblje, III stupanj, suradnju, odnos prema univerzitetu.

1. Koncepcija

Učesnici su jednodušni u konstataciji da je društvena neophodnost i celishodnost nesumnjiva i dokazana. Po istoj logici koja je, ranije, omogućila da se ekonomski, pravni, sociološki studij osamostali, ostvario se (i još uvijek ostvaruje) proces osamostaljivanja politološkog studija. On je, svakako, pozitivan izraz opće demokratske inspiracije i htijenja koje je primjetno i na drugim područjima društvenog i idejnog progressa. Politika, koja u ovim uslovima postaje, prema riječima prof. dr Fiamenga, dekana Fakulteta političkih nauka, res publica, imperativno zahtijeva širi interes i dublju spoznaju svakog pojedinog građanina. To je razlog da visokoškolske politološke ustanove odlučno moraju biti akademskog karaktera, otvorene za sve građane koji ispunjavaju elementarne normativne uslove.

U vrednovanju motiva i zamisli prevladala su dva različita mišljenja: da je koncepcija jasna i da ona treba da se kritički i svestrano osvijetli.

Konstruktivna diskusija predstavnika Ljubljane i Sarajeva (direktor Dolenc i Marjanović) polazila je od uvjerenja da su osnivači dali tačnu ocjenu i odredili jasnu ulogu dotičnim visokim školama za političke nauke. Zadatak je to, primarno, da se revolucionarnim a neobrazovanim kadrovima dâ neophodna politološka znanstvena dopuna, a, zatim, da se izgradi otvoreni tip visokoškolske ustanove koja bi odgovarala novonastalim potrebama društva u razvitku. Istina, putevi su bili različiti, a također i metodi, no rezultati su pozitivni i izvjesni.

Polemička diskusija predstavnika Zagreba (Smilagić) je to postavila u pitanje. Osnivački materijali, kao i prethodna dogovaranja, prvi počeci rada i dalja elaboracija ne govore u prilog jasnoj zamisli. Prije je to konglomerat raznovrsnih iskustava, intencija, mogućnosti, a dijelom i izraz lične pozicije, inteligencije i znanstveno-političkog senzibiliteta. Svakako da je pri tom postojala jedna jasna opća težnja: studij politike u uslovima sveopće demokratizacije društva istaći u prvi plan na kvalitetnijem nivou. Sve drugo: šta je ta ustanova, kakav je njen karakter, kakva je struktura nauka, šta je to politička nauka, metodološka orijentacija itd. bilo je veoma neodređeno

i, umnogome, apstraktno-opće; svako je, pri tome, zastupao svoje stanovište bitno određeno ličnim odgojem, naučnom formacijom, općom kulturom i vlastitom pozicijom. Taj kontrapunkt prati razvitak i rad ovih ustanova sve do danas. On se može sagledati u koncepciji ustanove i strukturi nastavnog plana, u kadrovskej politici, u organizaciji, u faktorima.

Nije slučajno da je u raznim republikama došlo do različitih rješenja. U osnovi je tu presodna uloga igralo kratkoročno sagledanje zadataka: odgovoriti brzo i efikasno neposrednim potrebama društvenog, političkog i idejnog kretanja. Čim je to došlo do nivoa nauke, uvidjelo se da je potrebna dugoročnija perspektiva, da samo instaliranje kadrova sa raznih područja i prevencija nije dovoljno za stvaranje novog studija. Zato je pitanje koncepcije nerazjašnjeno i prioritetno-aktuelno.

Problem koncepcije uvelike je aktualiziran veoma instruktivnim i problemskim izlaganjem predstavnika Visoke škole za političke nauke u Ljubljani (direktor Dolenc).

Prvobitno zamišljena kao kadrovska partijska škola, Visoka škola za političke vede je, već godinu-dvije kasnije, prerasla u akademsku ustanovu otvorenog tipa. Pri tom se pošle od uvjerenja da je novi tip stručnjaka-akademika neophodan društvu koje se razvija na socijalističkim i demokratskim osnovama; da pravni studij, a ni ostali, nije u stanju da ga profilira prema interesima i praksi samoupravljačkog sistema; da je potreba za njim izrazila u specijaliziranim službama općeg interesa: diplomacija, službe informacije, unutarnji poslovi; napokon, da on mora supstituirati, a najvećim dijelom i ponovno izgraditi nastavnički kadar za predmete društvenog, ustvari političkog odgoja.

Specifikum ove ustanove je viješoviti politološko-sociološki studij, tip studija koji je poznat u svijetu. Praktični razlozi za ovakav karakter studija su u tome da se sociologija ne izučava nigdje drugdje.

Osim toga, Visoka škola je otvorila poseban kolegij pod općim imenom: Aktuelni problemi socijalizma i time omogućila kontinuirani studij onima koji su se, dosada, bili orijentirali na tradicionalno-partijske oblike izgradnje. Sličnu inicijativu pokreće i sarajevska škola kao Centar za političko obrazovanje.

Sva ova strujanja i prestrukturiranja (i beogradska škola ukida dosadašnji status i prelazi na jedinstveni četvorogodišnji status) ukazuju da se koncepcija tek profilira i traži, da su različita rješenja, prema jednim, stvar nedovoljno jasne zamisli od početka, a, po drugim, upravo korisna stvar koju treba nastaviti.

2. Nastavni plan

Cijela stvar posebno dobija na značaju kada se sagleda problem nastavnog plana, jednako akutan na svim ustanovama. Zajedničko im je da se nastavni plan mora mijenjati i prestrukturirati.

U diskusiji su opširnije učestvovali predstavnici Fakulteta političkih nauka.

Osnovni, ogroman zadatak ustanove, prema mišljenju prof. dra Sutlića, je ideološka izgradnja politoloških kadrova, potpuno historijski i sistematski izgrađen marksistički kadar. Politologija i na Zapadu i na Istoku ne može da bude orijentacija, a ni od ozbiljnije naučne koristi. Sva postojeća literatura ne prelazi okvire kompendija, agregata znanja, bilo u sociološkom bilo u nekom drugom aspektu. Upravo najčešći zastupnici monističke političke nauke, koji bi je htjeli odijeliti od filozofije, sociologije, historije, izlažu je u vidu zbrke svih tih aspekata, ali reduciranih i iskrivljenih, zbog toga što su parcijalna empirijska istraživanja ili informacije, dobijene na razne načine, bez unutarnejg teorijskog reda, sa izrazitom instrumentalističkom namjenom. Zato nije čudno da su, ponegdje, smatrali da je potreban jedan sintetički oslon, pa su ga pronasli u sociologiji koja treba, tebiže, da bude kičma fakulteta. U osnovi takve, u stvari duboko klasne, pozicije nalazi se orijentacija na fakticitet, na njegovo održanje i tanano funkcioniranje. Marksizam, naprotiv, je otvoreno prema budućnosti, on je kritičan prema postojećem ili,

kao što Program SKJ kaže, »ništa nije sveto...« itd. Čitava marksistička nauka i misao o politici mora biti koncentrirana oko te unutarnje dijalektike politike, koja se znanstveno izgrađivala, historijski, kroz niz disciplina: politička ekonomija, filozofija, politička geografija itd. Struktura nastavnog plana, koja počiva na jedno-, dvo-, pa i tromesestranim predmetima, pogotovo uz pretpostavku organskog integriranja svenčilišta, ne bi odgovarala takvoj zamisli i orijentaciji. Osnovne discipline treba da traju šest ili osam semestara i da budu temelj i suština nastavnog plana.

Drugo izlaganje (Smellagić) se založio za marksističku političku nauku koja će teoretsko-metodološki inovirati i razviti tradicionalne sadržaje. Nije nimale slučajno da su nastavni planovi na svim ustanovama u pitanju: to je potreba da se nadvlada prvobitna kratkoročna orijentacija. Sada, kada se došlo do nivoa nauke, koncepcije, smisla, moraju se tražiti novi, i teoretski, i metodološki, fundamenti (a samim tim i praktično-organizacioni), koji će solidnije i ozbiljnije omogućiti ovo nadraštavanje prvobitnih stremljenja i stvarnu integraciju politološkog studija i ustanove u demokratsko-humanistički kontekst društva. Zato bi se cjelokupna problematika nastavnog plana morala svesti na tri centralne cjeline. Prva je krug općekulturnog i općeteoretskog kontinuiteta koji se zasniva onim što uobičajeno nazivamo studij fundamentalnih teoretskih disciplina — ali sa daleko oštrijom i dubljom, i u metodološkom i u sadržajnom smislu, politološkom orijentacijom, nego što je to tradicija omogućavala. Bez toga nijedna tradicionalna fundamentalna disciplina ne bi mogla, na smislen način, naći svoj udio i mjesto u suvremenom politološkom studiju koji pripada našem društvu i dobu u kome živimo. Ta metodološka orijentacija i inspiracija je ono što nas upućuje da kritički razmotrimo sve što je, dosada, dato u oblasti politologije, ali i u drugim. Jer se radi upravo o našem dobu primjernoj marksističkoj revalorizaciji čitavog niza tradicionalnih rješenja koja su, dosada, važila kao neprikosnovena.

Nakon što smo se složili da nam to treba, da smo, dakle, dio svjetske kulture, treba istaći ono po čemu jesmo to što jesmo. U promjenjivi pejzaž revolucionarnog XX vijeka naša zemlja je dodala nešto osobeno, svoje. Specifični karakter visokoškolske politološke ustanove jedne socijalističko-demokratske zemlje mora se zasnivati na naučnom obuhvatu i u izrazu upravo našeg vlastitog djela, kojim se predstavljamo progresivnoj društvenoj i teoretskoj cjelini svijeta. Zato cjelokupni studij na ovim ustanovama mora biti utemeljen i usmjeren prema razradi, naučnoj izgradnji, teoretskom osmišljenju tog specifično našeg; ma kako da je: dramatično, protivrječno, nesavršeno itd.

Napokon, treći krug je jedinstven, a protivrječni suvremeni svijet, čiji najživotvorniji tok predstavlja svjetski socijalizam. Mi smo dio suvremenog svijeta, ali i svjetskog socijalizma. Potrebno je to sagledati iz politološkog ugla i dati odgovarajuću teorijsku i političku valorizaciju.

3. Jedinstvo nastave i nauke

Diskusija, naročito predstavnika Fakulteta političkih nauka (prof. dr Sutlić), konstatirala je razdvojenost naučnog i nastavnog rada. Na jednoj strani su formirani odjeli ili instituti za naučno-istraživački rad, a na drugoj se obavlja sam nastavni proces. Obično su u nastavi aktivirani bolji kadrovi. Ono što oni čine u naučnom pogledu smatra se njihovom privatnom stvari, nekom vrstom hobija, jer je nastava njihov osnovni, službeni zadatak. Obrnuto, naradni suradnici odjela ili instituta bave se naukom po službenom zadatku, ali u nastavi ne učestvuju ili samo slučajno, sporadično.

Jedinstvo naučnog i nastavnog rada je osnovni postulat, bez kog se ne može razvijati ni ustanova, ni pojedinac, ni sama politička nauka. Ali to se ne može postići pri postojećim nastavnim planovima koji potpuno opterećuju i apsorbiraju sve snage i vrijeme.

Drugi predstavnik Fakulteta (Čaldarović) posebno je istakao ideju da bi u cjelinu tih zadataka trebalo uključiti rad sa studentima na usvajanju naučne metodologije u samom procesu nastave. A izuzetan značaj, po ovom mišljenju, dobija pitanje dokumentacije, bez čijeg rješenja se ne može izići

iz uskih i staromodnih okvira naučnog rada. Sredena, ažurna i pregledna dokumentacija bitna je pretpostavka i za naučno-istraživački rad i za nastavni rad. Suvremeni razvitak nauke je postigao takav kvantitet i zamah da se samo u modernoj dokumentaciji može nadraštati stihija, slučajnost i parcijalni karakter naučnog rada kod nas, naročito u oblasti društvenih nauka.

4. III stupanj

III stupanj su naročito razvile dvije najstarije visokoškolske ustanove, u Beogradu i Ljubljani. One su u tome postigle značajne rezultate, orijentirajući polaznike na aktuelne probleme našeg društva i savremenog svijeta.

U svome izlaganju predstavnik beogradske Visoke škole (dr Pribičević) stavio je akcent na važnost da kandidati budu sposobljeni za društvene funkcije koje će obavljati. To se može postići, ako se magistarski radovi usmjere na aktuelne probleme, izbjegavajući akademizam i arhivski interes. 43 rada, branjena na ovoj školi, posvećena su suvremenim pitanjima. Time se uspijeva značajno uticati na interes kandidata, njegovu formaciju i orijentaciju.

Drugi aspekt općeg značaja III stupnja podvukao je predstavnik Fakulteta političkih nauka (prof. dr Mamengo). Izgrađenih politoloških kadrova za nastavu i nauku nema. Postojeće nastavno osoblje je konglomerat raznovrsnih kvalifikacija i interesa. Na svim ustanovama, međutim, postoji niz mladih asistenata koji se pripremaju za nastavnički i naučni rad. Njihova politološka izgradnja presudno je pitanje njihovog daljeg razvitka, a i samih ustanova. III stupanj bi trebao da posluži kao ona osnova koja bi takvu formaciju politologa bila u stanju da omogući, podrži, razvije.

5. Profil kadrova

Centralno pitanje je formulisao predstavnik Visoke škole za pol. nauke u Ljubljani (direktor Dolenc): da li našem društvu treba novi tip intelektualca koji se bitno razlikuje od desetašnjeg tipa općeg stručnjaka-pravnika, filozofa, sociologa, ekonomiste, ili ne treba?

Savjetovanje je na to dalo pozitivan odgovor. Svi učesnici su, iz raznih aspekata, dokazali neophodnost takvog stručnjaka. Razlozi su raznovrsni: opća razvijenost i složenost suvremenog društva, u kome je društvena podjela rada sve snažnija; samoupravljajući sistem našeg društva, koji aktivira svakog pojedinca u kreiranju politike u svim domenima; neophodnost kvalitativne analize i kontinuirano-stručnog praćenja neobične dinamike političkih odnosa, intelektualna i idejna složenost i strujanja suvremenog svijeta i socijalističkog napose.

U svome izlaganju predstavnik Visoke škole u Ljubljani je govorio o specifičnom i društveno-neučenom profilu politoloških kadrova. Naročito se zadržao na razdvajanju od pravnika, kao onog tipa stručnjaka koji je, u starim uslovima, obuhvatao sve druge vrste stručnjaka i bio univerzalno-dovoljan za sva mjesta u političkom i društvenom sistemu. Danas, međutim, on to više nije i ne može biti. Nema sumnje da će njegova uloga i dalje biti veoma značajna, kada se radi o pitanju bitno tehničkih problema normativističkog karaktera. Politolog je ustrojevan iznad takvog pravno-aplikativnog normativizma, suočen s političkim odnosima i njihovom dinamikom u sistemu samoupravljajućeg demokratskog i nužna komponenta svugdje tamo gdje se stvara i definiše politika.

Osim toga, štav niz specijaliziranih službi: unutrašnjih poslova, međunarodnih odnosa, novinarstva, službi informacija, političke publicistike itd. zahtijeva takvog stručnjaka koji će politički aspekt i političku funkciju pretpostaviti sveopćetijenoj imaginaciji pravnika.

Naročito je važan podvukao da se politolozima otvara još jedno značajno polje djelovanja: nastavno-pedagoško. I na univerzitetima i na raznim srednjim školama postoje discipline koje imaju karakter eminentno političkog odgoja. Bada ih, u najvećem dijelu, predaju nekvalificirani i polukvalificirani lica: ekonomisti, historičari, geografii itd. Politolozi bi, uz dopunsku pedagošku formaciju, mogli da kvalificirano daju svoj doprinos političkom odgoju u svojstvu nastavnika na ovim disciplinama. To je bio razlog da je

Visoka škola za političke nauke u Ljubljani predložila zvanje politologa-profesora.

Dopuna ovom izlaganju dao je predstavnik Fakulteta pol. nauka (prof. dr. Sutlić), koji je pošao od ideje da je osnovni zadatak ovih ustanova teoretska i sistematska izgradnja marksističkih kadrova. Oslon za ovaj aspekt politološkog studija nalazi se u svim partijskim materijalima, kao i, posebno, u istupanjima drugova Tita i Kardelja. Nalazimo se kao pokret i zemlja, po svome mjestu i ulozi, u vanredno složenim uslovima, kada se samo stvaralačkom primjenom i razradom može doseći originalni oblik i dalekosežni smisao novih pojava. Borba za marksističko izgrađene kadrove, za dublji prodor u duh, djelo i smisao Marxove poruke omogućuje da se nadraste pozitivni red stvari i da se otvori prema budućnosti.

Ovu ideju je, međutim, kritički ocijenio predstavnik beogradske Visoke škole (dr. Pribičević) i ukazao da ona neosjetno, mada ne nužno, tangira jedno ranije negativno iskustvo. Naime, nikako se ne bi smjelo dogoditi da se to shvati i ostvaruje kao djelo stvaranja marksističkih misionara. Tada bi se, nužno, završilo na nivou prvobitnog Instituta za društvene nauke. U tom slučaju bi se ne samo idejas pogriješila nego bi se znatno suzila osnova potencijalnog kruga studenata. Osnovno je stvarati širok, solidan, obrazovan i nepretenciozan kadar politoloških stručnjaka za razne nivoe i razne službe: organe predstavnništva, samoupravljačke organe, administrativno-političke službe, žurnalistiku, propagandu i službu informacija i javnog mnjenja, za nastavu i nauku, društveno-političke organizacije itd.

6. Odnos prema univerzitetima

Problem odnosa visokoškolskih ustanova za političke nauke i univerziteta bio je, u više navrata, predmet žive i, dijelom, žučne diskusije.

U tom pogledu veoma značajne i bojovne ideje izložio je predstavnik Fakulteta pol. nauka (prof. dr. Sutlić).

Problem integracije je problem Sveučilišta, a ne pojedinih, pa i srodnih, fakulteta. Zasada je Sveučilište samo formalna organizacija, formalna zajednica raznovrsnih fakulteta sa rektorom kao reprezentativnim činom i savjetom kao općim koordinatorom. Van toga je sve u feudalnoj strukturi i izoliranosti. Ta tvrdava zasebivosti mora se razbiti. Moraju se razbiti i fakultetski feudumi. A to je moguće samo ako se postigne interfakultetska suradnja, ali na organskoj osnovi. Ne mogu se sve discipline ili iste discipline izučavati na svim društvenim fakultetima. Potrebno je otvoriti mogućnost da se istovremeno studira, na pr., političke nauke pod A) i filozofija pod B) ili obrnuto; pravo pod A) i ekonomija pod B) ili obrnuto; sociologija pod A) i pravo pod B) ili obrnuto; itd. itd. Bez takvog organskog prožimanja interfakultetskih studija, Sveučilište je puha deklaracija i prava praznina. Pred politološkim ustanovama je da povedu borbu za istinsku integraciju Sveučilišta.

Svi ostali učesnici također su se založili za integraciju politoloških ustanova u Sveučilište, iako sa, pri tome, ostali na općepoznatim željama i razlozima. No kako je opća intencija — pretvaranje visokih škola u visokoškolske ustanove otvorenog tipa, to je uključivanje u univerzitete pretpostavka za ovakav razvitak.

7. Suradnja

Visokoškolske politološke ustanove novijeg su datuma, a zadaci pred kojima stoje su pionirski i brojni. Suradnja među njima nema samo karakter »razmjene iskustava« nego je konstitutivni dio njihovog osmišljenog razvitka. Sve što se dosada napravilo u tom pravcu ne prelazi okvir povremenih i sporadičnih inicijativa. Zato je savjetovanje jednoglasno stalo na stanovište da suradnja ubuduće ima svoj stalni ritam, a da interinstitucionalna konferencija bude oblik u kome će se ona ostvarivati.

Zajednički je zaključeno da slijedeća interinstitucionalna konferencija bude posvećena problemu nastavnog plana i režima studija, a da organizator i domaćin bude Visoka škola za političke nauke u Sarajevu.